

Délutáni osztályösszejövetelek a nevelés szolgálatában.

Napjainknak sokszor hangoztatott pedagógiai elve az, hogy a modern iskola elsősorban nevelőiskola. Nem akarja ez a megállapítás azt jelenteni, mintha az elmúlt századok iskolája nem nevelt volna, aki csak kissé is jártas az iskolaügy történetében, tudja, hogy minden korszak iskolája nevelési célokat is tűzött maga elé a különféle ismeretek elsajátítása mellett. Tény azonban az is, hogy talán egyetlen korban sem tolt annyira előtérbe a nevelés kérdése, mint éppen a miénkben. Az iskola szerepe és jelentősége megsokszorozódott. Főfeladatának azt tekinti, ha művelt lelkületű, erkölcsös és jellemes ifjakat bocsáthat ki a padjaiból. Az így értelmezett iskolának nem az a mintadiákja, aki sokat tud, hiszen a zsenialitás erkölcsiség és jellem nélkül igen veszedelmes lehet, hanem az, aki esetleg csak középszerű tudással rendelkezik, de komoly, becsületes munkát végez és mindig az egyenes utat járja. »A gyorseszűség — mondja Németh László a Medveutcai polgáriról sok hozzáértéssel írt iskolaszociográfiájában — néha lángelmék s többnyire szélhámosok erénye. A tanítható agy kissé nehéz, mint a megbízható vitorlás, melyt a szél yisz, de nem fordít fel.«

Hogy a mai iskola a jellemformálásban valóban elsőrangú feladatát látja, az az Utasításokból is lépten-nyomon kitetszik, s élénk bizonyágai az utóbbi évek évkönyveiben található u. n. osztályjellemképek, melyek mint tükrök élénk yetítik egy-egy osztálynak egy-egy esztendei magatartását. A jellemkép az osztályfőnök munkája, s célja többek között az, hogy az osztály külső és belső képét, összetettségét az eredméllyel együtt az illető osztályban tanító tanárok elé tárja, s így részükre az egységes eljárást, aminek döntő jelentősége lenne, biztosítsa. De a szülők számára is sokat mondanának az ilyen összeállítások, ha a szülők nagy százalékában lenne valami érzék a neveléssel kapcsolatos mélyebb mondanivalók iránt.

A céltudatos és a magasabb szempontokat szem előtt tartó nevelés munkájában a szülői házra — kevés kivétellel — alig számíthatunk. Magunkra, maradottságunkban fogjuk meg a sok-sok ránbízott gyermek kezét és indulunk ki abból az igazságból, hogy a nevelőnek, ha eredményt akar elérni, ismernie kell azt, akit nevelni akar. »Szinte csodálatos mennyire értetlenül áll a felnőttek társadalmá a serdülő gyermek problémáival szemben — írja János Alfréd: Az ismeretlen gyermek c. könyvében. — Nehéz gyermeknek lenni, de csak addig nehéz, amíg gyermekek vagyunk, mert felnőtt korunkra elfelejtjük azt a sok gondot, fájdalmat, keserűséget és szégyent, amellyel gyermekéveink telítve voltak.« Próbáljunk csak kissé a gyermek eszével gondolkozni, s az ő szemszögéből vizsgálni cselekedeteit, megnyilatkozásait, egy szerre mennyire másképp látunk mindent! Szabó Lőrincnek van egy eléggé ismert verse: Lóci óriás Jesz. Olyan mély pedagógiai bölcseség rejlik benne, s a fentebb mondottakat annyira igazolja, hogy szinte megdöbbenünk igazságától.

A gyermekkel, serdülővel a nevelőnek meg kell találania a kap

csolatot. Ha egyszer megnyerte a bizalmát, úgy irányíthatja, ahogy fejlődése érdekében a leghelyesebbnek találja. Az iskolának megvan az az előnye, hogy benne a gyermek korának, lelki igényeinek legmegfelelőbb társaságban él, mert a gyermek számára csakis a magakorúak jelenthetik az igazi társaságot. Számos példa igazolja, hogy a magántanuló vattába csomagolt nebántsvirág, sőt antiszociális lény marad egész életében. Igen igen fontos korszak az ember életében az iskolás évek ideje. Az iskolában a gyermekek a vak véletlentől összesodort csoportba, az osztályba kerülnek, azonos korukon és nemükön kívül egyelőre nincs semmi, s ha nem vigyázunk, később semmi lesz, ami közelebről összefűzné őket. De el kell vezetni az így összekerült gyermekeket odáig, hogy megtanuljanak ne csak egy ritmusra lépni, hanem egy ritmusra érezni és gondolkodni is. Ki kell alakítani bennük az osztályszellemet, hogy az minden kapcsolaton erősebben tartsa egységben az osztály különböző jellemű és különböző képességű tagjait. Ennek kialakítására nem elégedhetünk meg a tanítási anyagból kiáradó nevelő hatásokkal, hanem külön nevelői tevékenységet is kell végeznünk. Az igazi nevelő nemcsak a tanítási órákon foglalkozik tanítványaival, hanem azokon kívül is megtalálja a módját, hogy idejének feláldozásával — a nevelés mindig áldozat! — irányíthassa a rábizott fiatalság fejlődő lelkét, nyiladozó értelmét, egész bontakozó egyéniségét.

A tanulók fegyelmzésére, közösségi érzésük fejlesztésére és az egységes osztályszellem kialakítására jó eszközök a délutáni osztályösszejevetelek, melyeken új szint, új megvilágítást kap a diákság szembén az osztályterem. Kiderül ezeken a találkozókon, hogy nemcsak szurkolni lehet az osztályban és izgalmas órákat feneketlen kínok között végigfeszengeni, nemcsak szekunda fogható benne, s nemcsak megszegyenülés érheti ott a diákot, hanem nagyszerűen lehet szórakozni is, kellemes órákat lepergetni és szívből nevetni, ha úgy hozza a sorsa. Hogy ez így lehessen, ahhoz elengedhetetlenül szükséges hogy a katedra és a padok közti esetleg meglévő távolság eltűnjön, s az osztályfőnök úgy vegyüljön a gyermekcseregbe mint csillagok közé nyájashold világa. Történjék azonban ez minden nagyképűség és vállvergető leereszkedés nélkül, mert a gyermek hamar észreveszi az alakoskodást, a leereszkedő fölényeskedést, az őszinteség hiányát, bezárul a lelke, és semmiféle kulccsal sem tudja kinyitani az, aki előtt végérvényesen bezárult.

A külsőségeknek is megvan a fontosságuk az életben. Hogy az osztálytermet otthonias levegő lenghesse át, enyhítenünk kell ridegségén. A pécsi áll. gróf Széchenyi-gimnázium 1942—43. tanévi III. A. osztálva képekkel, feliratokkal és virágok elhelyezésével próbálta ezt elérni. A keresztén, a magyar címeren, a Szózat első versszakán és kormányzó urunk képen kívül Széchenyi, Petőfi, Apponyi Albert és Horthy István szépen bekeretezett képe díszítette a falakat, melyekről maguk készítette feliratok: Tisztaság, rend, fegyelem — Rend a lelke mindennek! — Nyelvében él a nemzet! — Peraspera ad astra. — Nosce te ipsum! — Sub pondere crescit palma stb. figyelmeztették az osztály tagjait kötelességeikre. Otthon jellege csak olyan helynek lehet, amelyben rend és tisztaság uralkodik, erre a növendékeket,

még a legnehezebben betörhetőket is, kíméletlenül, de mindig rendes bánásmóddal, rá kell szorítanunk. Az említett osztályban a három padosor között állandóan padtisztasági verseny folyt s minden hónap végén eldőlt a rangsor; a havonta elért eredmények adták aztán az év végén az összeredményt.

A tisztán és rendben tartott osztályban mi tölti ki tartalommal az osztályösszejöveteleket? Az egyes délutánokon más és más lehet az irányító szempont. Összejöhetnek csupán szórakozás céljából is. Ilyenkor sakk, malmozó és lóversenyeket bonyolítanak le és más szórakoztató és több személy bekapcsolására alkalmas társasjátékkal szórakoznak. Egy-egy ügyesebb tanuló bábjáték rendezésére is vállalkozik. A tapasztalat azonban azt igazolja, hogy helyesebb ha az összejövétel idejének első fele legtöbbször előre összeállított műsor szerint perog le. A tanév elején nyári beszámolójukkal állhatnak elő a tanulók, a fiúkat mindig érdekli, hogy társuk hogyan gazdálkodott a vakációjával. A tanév belsejébe haladva a nyári beszámolók helyét elfoglalhatja az osztálykrónika, amelyben egy-egy jobbtollú tanuló az osztály életének nevezetesebb mozzanatait jegyzi fel. Az osztály szívesen éli át újra a közös élményt. Ugyancsak a krónikába kerül mindig a legjobban megírt magyar dolgozat is. Érdekes és értékes képet adhat egy osztályról ez a krónika a középiskolás tanulmányok befejezésekor, arról nem is beszélve, hogy milyen kincs lenne az öreg diákok találkozóin, amikor a meghatottságtól ködösödő szemmel böngésznek és élnék újra a visszahozhatatlanul régi szép időknek az elmúlt évek számának növekedésével egyenes arányban színesedő emlékeit.

Ezek az összejövetélek alkalmasak arra, — mikor is tehetnénk máskor? —, hogy olvasmányaik iránt érdeklődjunk. A kiismerés legbiztosabb módja a beszélgetés. A gyermek szívesen beszél olvasmányairól, ha őszinte érdeklődésre talál. A tanuló könyvszeretetéből, olvasási kedvéből, magának és szüleinek könyvvállományából sok érdekes következtetést vonhat le a nevelő. Milyen beszédre számok például az alábbiak: A jelzett osztály tanulói közül 27-nek nincs könyvtára (20 könyv már könyvtár, 12-nek 10 könyvnél is kevesebbje van) s csak 16-nak van. A szülők közül 20-nak nincs, (50 könyv már könyvtár, 9-nek egyáltalán nincs könyve) és 23-nak van. De a szülői könyvtár egyrésze is szakkönyvekből áll, másrésze meg nem való gyermek kezébe. Az iskolai ifjúsági könyvtárnak tehát óriási jelentősége van, s az osztályfőnök jól használja fel az időt, ha tanítványaival a könyvtár egyes könyveiről elbeszélget, meghallgatja a véleményüket, tanácsokkal látja el őket, és megérettetvén az olvasás fontosságát, növeli bennük az olvasás vágyát. — A filmekről, színdarabokról való őszinte beszélgetésre is nagyon jó alkalmat nyújthat egy-egy összejövétel első félórája, de talán csak a felső osztályokban.

A magyarságtudat erősítésére, a magyar nyelv megbecsülésére és a nyelvhasználat tudatosítására is kiválóan alkalmas néhány összejövétel komoly része. A magyar órák száma — sajnos — még az alsó osztályokban sem elégséges ahhoz, hogy mindent elvégezhessünk, amit pedig mellőzhetetlenül fontosnak tartanánk a tanulók anya-

nyelvismerete szempontjából. A magyar nyelv tisztaságáért folytatott küzdelembe készséggel kapcsolódik bele a diákság többsége, a fiataloknak a küzdelem mindig tetszik. Ebben az osztályban nyelvőrök működtek, akik az osztályban elhangzott idegen szavakat, magyar talanságokat, idegen szeellinű mondatszerkezeteket feljegyezték s alkalomadtán közös munkával megállapították a megfelelő helyes magyar szót, kifejezést, mondatszerkesztést. Az osztály egésze nagy buzgalommal figyelte az otthon, a társaság, az utca és az újságok nyelvét, és meglehetősen sok anyagot hordtak össze, alig lehetett időt szakítani az összegyűlt anyag részletes megtárgyalására. A felső osztályokban már egészen komoly, színvonalas műsor keretében áldozhatnak a tanulók a magyar nyelvnek és erősíthetik nyelvi öntudatukat. Néhány szavalat (Abrányi Emil: A magyar nyelv, Reményik Sándor: Az ige, Faludy György: Óda a magyar nyelvhez stb.) mellett egy-egy könyv (Borbély György: Nyelvünk védelme, Gárdonyi: Magyarul így, Kelemen: Jó magyarság, Halász Gyula: Édes anyanyelvünk, Pintér: Nyelvvédő könyv, Kosztolányi: Erős várunk a nyelv stb.) ismertetése, esetleg egy-egy érdekesebb kis részének bemutatása, a Magyarosan c. folyóirat egyes cikkeinek rövid foglalata ügyes összerállításban, jó előadásban, akár élménnyel is telíthetik az osztály lelkületét. De főelvünk legyen az, hogy keveset adjunk, de jól, a túlságosan hosszúra nyúló, összezsúfolt műsor ellankaszthatja a tanulók testét-lelkét, s a várt hatásnak az ellenkezőjét váltaná ki. Inkább két vagy akár három alkalommal kerüljön szőnyegre a kérdés, ha érdekli az osztályt, semhogy egyszer túl sokat adjunk. — Egy-egy délután a jómodor, a viselkedés problémái is helyet kaphatnak közös megbeszélés formájában, esetleg egy-egy idevágó jó könyv vezérfonalát követve, hogy rendszer is legyen eljárásunkban.

A felső osztályokban osztálykaszinó elnevezést kaphatnak ezek az összejövetelek, de semmiesetre sem utánoznák a felnőttek sokszor sivár és lélektelen kaszinózását, hanem komoly és mindig bizonyos célokat szem előtt tartó együttlétek, amelyeken főleg időszéri problémákról lehet szó. Egy felsős diák, akinek nyiladozik már a személtérte, aki belefűl már a nagyvilágba, sok-sok hatásnak van kitéve, s ezek a hatások bizony sokszor szöges ellentétben állnak az iskolahirdette nevelési eszményekkel. Kormányrúd nélkül könnyen eltévedhetnek a szélsőségekre és végletes lendületekre amúgyis hajlamos fiatalok. (Az osztálykaszinók szellemére, tartalmára és általában az osztályfőnök és az osztály kapcsolatára megszívlelésre méltó megjegyzések és tapasztaláson alapuló megállapítások találhatók Belóhorszky Ferenc: Az osztályfőnök c. értekezésében, Cselekvés Iskolája 1936—37. évf.) Az osztálykaszinó — véleményünk szerint — csak az alsós osztályösszejövetelekre épülhet fel, felső osztályban minden előzmény nélkül aligha lehetne megindítani, bele kell nőni kis első kortól kezdve.

Az összejövetelek között a legszebbek és legmegkapóbbak az ú. n. osztályünnepélyek. Ezekről a körülbelül egy-egy és fél óra hosszútartó műsor után a tanulók mindjárt szét is oszlanak, hogy a beléjük ivódott hangulatot zavartalanul magukkal vihessék lelkükben. A III. A. osztály az 1942—43. tanév folyamán öt ünnepélyt

rendezett: október 6-án, karácsonykor, farsang idején, március 15-én és anyák napján. Valamennyi körülbelül 10—10 számból állt és beszéd, ének, zene, szavalat, jelenetek előadása szerepelt a műsoron. Érdekes, néha egyenesen meglepő volt, hogy egyes fiúkból a szereplések alkalmával milyen rejtett értékek bukkantak fel, egyik-másik bizonyos téren egyenesen tehetséget árult el. Mindenesetre nagyon jók ezek a szereplések arra, hogy az osztályfőnök alaposabban, több oldalról ismerhesse meg tanítványait, s minden testi és lelki tehetségük összegzésével tudja őket elbírálni. Az október 6-ai és a március 15-ai ünnepély a hazafias érzés felkeltését és felszínen tartását célozta. A fiúk kitörő lelkesedéssel tapsoltak a szereplőknek, különösen a zenészek iránt voltak elismeréssel. Külön öröm duzzasztotta az osztály önérzetét azért, mert egyik társuk szavalatával az egész iskola márciusi ünnepélyén is szerepelt a felsősök között. Egyes énekszámokat, hogy az egész osztály tevőlegesen kapcsolódjék bele az ünnepélybe, valamennyien énekeltek.

Meleg és közvetlen hangulatban zajlott le az osztály karácsonyi ünnepélye. Előzőleg elhatározták a fiúk, hogy ajándékokat (élelmiszert, nélkülözhető játékszert és könyvet) hoznak össze, s az ünnepély után két sokgyermekes szegény családot ajándékoznak meg velük. Egyik fiú karácsonyfát hozott, egy másik a karácsonyfára való világítólámpa sorozatot és általában nagy kedvvel és szeretettel készültek az ünnepélyre. A hangulat elmélyülését egy véletlen eset is fokozta. A villanygőkö dugója kicsapta a biztosítékot és egyetlen gyertya láng és misztikus félhomályában maradt az osztály. Egyik fiú mindjárt meg is jegyezte, hogy a gyér világítás mellett könnyebben eláradhat bennük a szegényes betlehem barlang hangulata. Feszült figyelemmel, szinte templomi áhítattal hallgatták meg Sipos Domokosnak, a tehetséges erdélyi elbeszélőnek »A csoda« c. elbeszélését és a sokat püfölt kis suszterinas földi megdicsőülése mindenképpen alkalmasnak bizonyult arra, hogy a szegények iránti vonzalmat felkeltse bennük és erősítse szociális érzéküket.

Amennyire kedves és bensőséges volt a karácsonyi ünnepély, annyira nem sikerült a farsangi. A fiúk — az önállóság fejlesztésére való hivatkozással — szabadkezet kaptak a műsor összeállítására és megvalósítására, s ez a következmények szerint helytelen eljárás volt. Komoly irányítás nélkül nem tudtak még boldogulni, a rendezőnek nem engedelmeskedtek, a próbákon nem jelentek meg rendszeresen, magukat tartásuk magán az előadáson is fegyelmetlennek bizonyult és az előadott tréfákba ízléstelenségek is csúsztak. Azért sokat tanultak belőle, később elég volt csupán megemlíteni a farsangi fult farsangi golást, hogy az osztály bünbánóan lesunyja a fejét, mintha azt akarná kifejezésre juttatni, hogy: soha többé, soha többé... Egyetlen szép mozzanat mégis akadt, amibe vigasztalásképpen bekapaszkodhattunk; képeslapokat, folyóiratokat, könyveket, filléreket hoztak össze s a sebesült katonák részére a Vöröskereszthez juttatták.

Az anyák napján rendezett ünnepeken a szülők is résztvettek. Az osztály lélekben kellően felkészült erre az ünnepélyre. A magyar órákon Arany: Családi körét, Mórá Ferenc: Szeptemberi emlék c. könnyesen meleg visszaemlékezését és Mécs László: A királyfi há-

rom bánata c. költeményét olvasta el és beszélt meg, majd »Család köröm«, illetőleg »Édesanyám« címmel dolgozatot is írt. Az ünnepély előtt a fiúk virággal díszítették fel az osztályt s a táblán »Isten hozott, Édesanyám!« felírás köszöntötte a belépő vendégeket. Ez volt az osztály első olyan ünnepélye, amelyen a szereplők nem csupán osztálytársaik előtt szerepeltek. Az ünneplőbe öltözött gyereksereg furcsa, majdnem félszeg csendben szorongott a padosrok egy részében, élénken bizonyítva azt, hogy feszélyezve érzi magát. Az osztály kiemelt tagjai viszont ügyesen és minden félszegtől mentesen kalauzolták az érkező szülőket a kaputól messze eső terembe. Maga az ünnepély éppen olyan meleg és közvetlen hangulatú volt, mint a karácsonyi és a szülők legalább olyan hálás közönségnek bizonyultak, mint az osztálytársak. Egyik-másik fiú igazán talpraesett szereplését különös melegséggel méltányolták, s a szereplő fiúk édesanyjának arcán ragyogott a büszkeség meg az öröm. Az édesanyjáról írt legjobb dolgozatok felolvasásakor gyanúsán megfényesedett a szemük, sőt egyesek szemesarkába kilopakodott az árulkodó, csodálatos nedv: a könny. Ez az ünnepély jó volt egyrészt arra, hogy a szülői ház és az iskola között a kapcsolat őszintébbé és bensőségesebbé váljék, másrészt, hogy az osztály kiköszörülhesse a becsületén farsangkor esett csorbát. Mert a csorbaköszörülésre előbb vagy utóbb mindig módot kell adnunk.

Ezek az ünnepélyek az osztály öntudatát, a maga erejében való bizalmat feltétlenül növelik, felkeltik az összetartozás érzését, megéreztetik a közös munka eredményeinek jó ízét, esetleg tanulmányaikra is ösztönzőleg hatnak és hasznos előkészületül szolgálnak a későbbi önképzőkori szereplésekre. A leleményes tanári egyéniség mindig megtalálja, hogy az adott lehetőségek között milyen módot és milyen mértékűt alkalmazzon az eredmény és a siker érdekében. Mert minden nevelői elgondolást, módszert és rendszert lélekkel és étellel csakis a tanár egyénisége töltheti meg. A rideg, száraz betegség az emberre: sorvaszt; a gúnyolódó tanár még rosszabbul járhat: jóvátehetetlenül bezárulnak előtte a gyermeki lelkek. Az osztályösszejövetelek csak akkor érik el céljukat, ha az osztály és az osztályfőnök között megvan a szükséges lelki kapcsolat, ha a tanulók érzik az igazságos szigor mellett a feléjük áradó megértést és szeretetet is, ami már csak azért is fontos, mert megértés és szeretet nélkül nincs igazi nevelés. A töretlen nevelés eredmény eléréséhez az is múlhatatlanul szükséges, hogy a tanár fellépése és szavai mögött bizonyító háttérül ott álljon egész élete, mert ha valaki, akkor a gyermek, a serdülő az, aki ha marosan rájön arra, hogy catói jellemmel vagy csupán szóvitézzel van-e dolga.

Nem nagy dolgokról esett szó e lapokon, de jól tudjuk, hogy kicsiségekből tevődik össze az élet, s aki ezeket a kicsiségeket ügyesen rakja össze és okosan használja fel, az az életművésze. Az életművészetnek erre a fokára szeretné a lelkiismeretes tanár tanítványait eljuttatni, s ha terve többé-kevésbé sikerül, a legszebb siker koronázta fáradozásait.

Frank László